

prikazi–recenzije

Reviews – Critiques

Marko Matić, *‘Očenaš’ u sklopu biblijsko–teoloških oglada*. Zagreb: Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove, 2018, 416 str.

Knjiga *‘Očenaš’ u sklopu biblijsko–teoloških oglada* određena je zahvala p. Marku Matiću za njegov plodan rad na duhovnom i intelektualnom polju prigodom njegove 80. obljetnice života i prigodom zlatnog jubileja njegova svećeništva. Na taj je način vodstvo Filozofsko–teološkog instituta Družbe Isusove, kao i isusovačkog Fakulteta filozofije i religijskih znanosti, odlučilo zahvaliti svojem dugogodišnjemu profesoru i predavaču na obje institucije za njegov predan i vrlo plodan rad.

Knjiga *‘Očenaš’ u sklopu biblijsko–teoloških oglada* ima dva dijela: pod prvi dio spadaju studije o Svetom pismu, a pod drugi opširniji teološki članci. Glavni i najopsežniji prilog ove knjige posvećen je poglavlju *Teologija Očenaša*. Prvi dio te studije već je ranije tiskan u časopisu *Obnovljeni život*, a drugi je posve nov. U uvodnom dijelu autor naznačuje da se Očenaš u svojem dvostrukom obliku nalazi u molitvenom kontekstu Matejeva i Lukina evanđelja, s time što ga Matej smješta u središte govora na gori (Mt 6,5–15), a Luka u izvješće o Isusovu putu u Jeruzalem (Lk 11,1–13). Autor ističe da su obojica evanđelista u molitvi Očenaš saželi središnje teme Isusova propovijedanja: objavu Boga kao Oca i njegova kraljevstva u prvom dijelu, te čovjeka potrebna spasenja u drugom

dijelu. Budući da je molitva Očenaš središnja molitva Isusova života, on želi da ta molitva bude također u središtu života njegovih učenika. Vlastita molitva bila je raspoznavajući znak i odgovarala je nauku pojedine skupine. Prema tome molitva treba biti znak raspoznavanja Isusovih učenika od njegovih suvremenika. Drugi mole po sakralnim i vidnim mjestima da ih ljudi zapaze te nižu duge molitve misleći da će s mnoštva riječi biti uslišani, a Isusovi učinci, naprotiv, trebaju se moliti u sasvim profanom prostoru, u svojoj sobi iza zatvorenih vrata, u skrovitosti i s malo riječi. Duge molitve sastoje od gomile tajnovitih imena i riječi te se upućuju apatičnim i neuračunljivim bićima kojima treba dodijavati da bi ih se prisililo na uslišanje, a Isusovim učenicima ne trebaju takve molitve, zato što je Bog Otac koji vidi u skrovitosti i zna već unaprijed što im treba. Zato njihove molitve trebaju biti po formi kratke, a po sadržaju ispunjene vjerom i pouzdanjem. Očenaš se i po svojoj kratkoći razlikuje od većine židovskih molitava ondašnjeg vremena. Kako sam autor navodi: »Sinovski odnos prema Bogu kao Ocu opravdava kratkoću molitve i učvršćuje vjeru u njezino uslišanje. Isusov učenik želi molitvu koja će biti u duhu njihova Učitelja, koja će odgovarati Njegovu propovijedanju i izricati njegovo zajedništvo s Njime. Zato Isus uči moliti svoje učenike Očenaš, u koji stavlja svega sebe, sve svoje želje i nakane (6,6–8).« (str. 25–26).

Molitvu Očenaš, koju autor obrađuje u prvom dojelu svoje knjige, podijelio je na tri dijela: u prvom dijelu donosi oslov: *Oče naš, koji jesi na nebesima* (Mt 6,9). Prvi dio molitve Očenaš nalazi se u Mt 6,9–10, a drugi dio se nalazi Mt 6,11–13. Ako je prema Tertulijanu Očenaš sažetak svega evanđelja, onda je oslov duša molitve Očenaša i svake pojedine želje i prošnje. Autor iznosi da se u oslovu Očenaša krije novost ne samo

u kratkoći, nego i u poimanju Boga. Riječ je o novosti kakve u Izraelovoj religioznoj praksi prije Isusa nije bilo, a sažeta je u jednoj riječi *Abba*. U toj riječi izraženo je Isusovo iskustvo Boga kao Oca, njegovo propovijedanje blizine Božjeg kraljevstva, njegovo ponašanje i njegovi eshatološki zahtjevi. U činu svojeg krštenja na Jordanu Isus doživljava svoj poziv i svoje Bogojavljenje. Upravo tu dolazi do prekida sa starozavjetnim poimanjem Boga kao suca te se s Isusovim nastupom rađa novo poimanje Boga milosrdnog Oca. Isus smatra da se njegovo životno poslanje sastoji u tome da svijetu objavi Boga kao Oca. Zato je prva i posljednja zapisana riječ iz njegovih usta bila Otac i sve njegove molitve započinale su riječju Oče. Božje očinstvo, koje je u Starom zavjetu bilo na marginama poimanja i življenja, Isus u Novom zavjetu stavlja u središte vlastitog života i života novog Božjeg naroda Crkve.

Nakon što je Isus oslovom svoje učenike uveo u svoj odnos prema Ocu, u prvom dijelu molitve Očenaš (Mt 6,9–10) poučava ih da se u skladu s naviještanjem Božjeg kraljevstva brinu ponajprije za Božju stvar, za proslavu njegova imena, dolazak njegova kraljevstva i izvršenje njegove volje na zemlji. Prvi dio molitve Očenaša sastavljen je od tri cijeline: a) *sveti se ime Tvoje*; b) *dodi kraljevstvo Tvoje*; c) *budi volja Tvoja kako na nebu tako i na zemlji*.

Uz prvi dio autor ističe kako je važno znati da Bog u Objavi nije bezimena sila, nego da on ima svoje ime, koje je kroz povijest objavljivao na razne načine, a u imenu i svoja svojstva, svoju bit i svoj osobni identitet. Prva želja Očenaša krije u sebi molbu da se Bog svojom očinskom dobrotom u nama i na nama proslavi, a da mi na to odgovorimo svetošću vlastitog života (usp. Mt 5,16).

Drugu želju — *dodi kraljevstvo Tvoje* — autor smatra usko povezanom s prvom te s njome čini „sintetički paraleli-

zam“, tako da se uzajamno nadopunjavu i osvjetljaju. Božje se ime posvećuje ostvarenjem Božjeg kraljevstva, a Božje se kraljevstvo ostvaruje proslavom Božjeg imena. Isus je htio unijeti tajnu Božjeg kraljevstva u svu ljudsku stvarnost. Skroman početak i veličanstven svršetak ukazuju na dvostruki vid u Isusovu poimanju Božjeg kraljevstva, na aktualnu Božju vladvinu u svijetu i povijesti i na eshatološko dovršenje te vladavine u budućnosti, kad će Bog uništiti svako zlo, otrti svaku suzu, te smrti više neće biti, ni tuge, ni jauka, ni boli, jer prijašnje uminu (Ot 21,4; 1 Kor 15,20–28).

U trećem dijelu — *Budi volja Tvoja kako na nebu tako i na zemlji* — autor ističe da će se ime Božje proslaviti i kraljevstvo će se Božje ostvariti tek kad se na zemlji ostvare odnosi koji će odgovarati onima na nebu, tj. kad posvuda zavlada Božja volja.

U drugom dijelu molitve Očenaš (Mt 6,9–10) treba moliti za svoje ljudske potrebe, matrijalne i duhovne, sadašnje, prošle i buduće: za kruh svagdanji, otpuštenje grijeha, vjernost u napastima i očuvanje od začetnika zla. Tako da je drugi dio Očenaša sa svoje tri dvočlane prošnje svojevrсни vapaj Isusovih učenika Ocu nebeskomu za pomoć u egzistencijalnim ljudskim potrebama, sadašnjim, prošlim i budućim. U tom dijelu autor izdvaja tri cjeline: a) *kruh naš svagdanji daj nam danas*; b) *i otpusti nam duge naše kako i mi otpustismo dužnicima svojim* Mt 6, 12; c) *i ne uvedi nas u napast, nego nas izbavi od Zloga* (Mt 6, 13).

U tom dijelu autor tumači da je kruh glavno prehrambeno sredstvo biblijskog čovjeka, sinonim za hranu općenito te uključuje u sebi sve ono što je nužno za održavanje ovozemnog ljudskog života. Međutim, postavlja se pitanje o kakvom je kruhu riječ u moliti Očenaša. Postoje različita tumačenja: za jedne je kruh duhovne, za druge tjelesne, a za treće u isto vrijeme i duhovne i tjelesne naravi.

Druga prošnja — *i otpusti nam duge naše kako i mi otpustismo dužnicima svojim* — autor smatra da je usko povezana s prethodnom prošnjom i ukazuje na našu novu egzistencijalnu, moralno–religioznu potrebu. Prva prošnja odnosi se na sadašnjost i na naše zemaljske potrebe simbolizirane u obliku svagdanjeg kruha, a druga pred sobom ima našu prošlost opterećenu moralnim padovima, grijesima i propustima. Čovjek se pita kako se osloboditi tog tereta koji opterećuje našu savjest, narušava naš religiozni odnos prema Bogu i socijalni prema bližnjemu? Od toga tereta nas nitko ne može osloboditi doli jedino Bog (Mt 2,7). To je opće uvjerenje biblijskog čovjeka i stoga nas Isus poziva da skušena i ponizna srca molimo Oca nebeskoga da nam se smiluje i grijeha oprost.

Za treću prošnju — *i ne uvedi nas u napas, nego izbavi nas od Zloga* — autor naglašava da je povezana s prethodne dvije nastavljajući tako s nizom naših egzistencijalnih potreba. U prošnji *ne uvedi nas u napast* riječ je, dakle, o kušnjama, odnosno o napastima koje nadilaze naše ljudske sile te Oca nebeskoga molimo da u njih ne upadnemo. U drugom dijelu ukazuje se da se iza napasti kriju sile zla, od kojih nas samo Bog može spasiti. U tom dodatku Molitve Gospodnje Crkva u ime cijelog čovječanstva i za cijelo čovječanstvo moli Oca nebeskoga da ne dopusti da upadnemo u zlo bilo koje vrste, nego štoviše da nas izbavi od svakog zla i da nas obdari svojim mirom kako bismo u nadi mogli iščekivati ponovni dolazak Gospodina našega Isusa Krista u slavi.

U drugom dijelu knjige *‘Očenaš’ u sklopu biblijsko–teoloških ogleda* autor donosi pet članaka koji su već ranije objavljeni u znanstvenim časopisima: 1. *Razvoj teološke misli o bezgrješnom začecu Blažene Djevice Marije*; 2. *Dijalog kršćana i marksista šezdesetih godina 20. stoljeća*; 3. *Pierre Deilhard de Chardin* —

evangelist kozmičkoga Krista; 4. *Teološka biografija Karla Rahnera*; 5. *Razvitak teološke misli u Jürgena Moltmanna*.

Ivan Antunović

Martina s. Ana Begić, *Dr. Andrija Živković: moralni teolog u kontekstu svoga vremena*. Osijek: Institut za novu evangelizaciju “Sveti Ivan Pavao II.”, 2017, 439 str.

Već sam naslov otkriva glavnu tematiku knjige: život i rad dr. Andrije Živkovića u kontekstu svojega vremena. Autorica je uspjela tog velikog čovjeka vjere, intelektualca i znanstvenika, čovjeka izrasla u specifičnom vremenu, koji je srcem i umom ronio u društvena gibanja, prateći i snimajući duhovno stanje čovjeka koji se našao na vjetrometni nekih novih struja i gibanja u Crkvi i u društvu, povući s prašnjavih polica naših arhiva i učiniti ga zanimljivim ljudima raznih profila i interesa. Pred čitatelja, iz stranice u stranicu, izranja čovjek interdisciplinarnog pristupa teološko–crkvenomu i društveno–socijalnomu životu s kraja 18. i prve polovice 19. stoljeća. Pisanom i govorenom riječju dokazuje da mu nije strano područje filozofije, sociologije, ni prava, književnosti ni teologije. Govori i koristi nekoliko jezika. Po zvanju svećenik, po pristupu životu znanstvenik, velik i u isto vrijeme malen, čovjek koji se usuđuje glasno postavljati pitanja, tražiti i davati odgovore na njih, čovjek vjere, molitve, ali i akcije, čovjek blizak braći svećenicima, studentima i velikanima duha, živućima i onima koji su ostavili duboke tragove na polju znanosti i crkvenosti. Autorica je dokazala da njegova djela nisu prolaznoga značenja, te da mogu biti korisna i zanimljiva sadašnjim i budućim znanstvenicima raznih profila.

Prvo poglavlje osvjetljava život i rad Andrije Živkovića, donosi popis njegove